

**Stanowisko Zarządu Województwa Pomorskiego
w sprawie delimitacji Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Trójmiasta
do opracowania**

„Kryteria delimitacji miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich”,
Ministerstwa Rozwoju Regionalnego
(luty 2013 r.)

1. Zaproponowany przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego zestaw wskaźników delimitacji obszarów funkcjonalnych miast – stolic województw wydaje się być odpowiedni, biorąc pod uwagę konieczność zapewnienia warunków dla porównywania tych obszarów między sobą.
2. Wydaje się również, że przyjęta metoda delimitacji oparta o minimalne wartości progowe poszczególnych wskaźników delimitacji, w tym odniesienie ich w kilku przypadkach do średniej dla danego województw, pozwala na zachowanie w miarę obiektywnych wyników.
3. Zasadniczym problemem jest jednak brak analizy zmienności poszczególnych wskaźników, co z punktu widzenia celu delimitacji, a w konsekwencji sporządzenia dla nich *Programów działań Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych* oraz strategii rozwoju i planów zagospodarowania przestrzennego jest bardzo ważne. Delimitacja prowadzona w takim celu musi uwzględniać trendy rozwojowe, gdyż z założenia dokumenty te określają stany przyszłe, z zatem w swojej warstwie projekcyjnej muszą odnosić się do obiektywnych uwarunkowań, które mogą zdarzyć się w przyszłości, a które muszą znaleźć odbicie w prognozowanym zasięgu obszaru funkcjonalnego.
4. Problemem tego rodzaju analiz delimitacyjnych opartych na wskaźnikach statystycznych jest jednak brak uwzględnienia w nich kontekstu uwarunkowań regionalnych, w tym przede wszystkim wynikających z uwarunkowań planistycznych odnoszących się np. do planowanych zmian w strukturze układów drogowych. Mają one istotny wpływ na dostępność transportową do rdzenia obszaru funkcjonalnego, a tym samym na atrakcyjność osadniczą określonych obszarów położonych poza obszarem rdzeniowym, ale będących w zasięgu obszaru funkcjonalnego.
5. W związku z tym, mając na uwadze regionalne uwarunkowania, w tym wynikające z Planu zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego (Dz. Urz. Woj. Pom., 2009, Nr 172, poz. 3361), przedkładam następujące informacje i wnioski dotyczące wskazań do modyfikacji zaprezentowanych wyników delimitacyjnych:
 - 1) Określając zasięg przestrzenny aglomeracji Trójmiasta zwykle przyjmowano, że obszar centralny tworzą Gdańsk, Sopot i Gdynia; do zespołu miejskiego (obszaru węzłowego aglomeracji) zaliczano dodatkowo Pruszcz Gdański i Rumie, w późniejszym czasie także Redę i Wejherowo. W latach 70. do obszaru wewnętrznego aglomeracji włączono Tczew i Puck.. Gminy wiejskie otaczające ww. miasta, gdzie gęstość zaludnienia była zawsze wyraźnie niższa, wraz ze wzrostem aglomeracji zaczęto także traktować jako wchodzące w jej skład (delimitowane jako obszar istniejącej aglomeracji lub obszar planowanego rozwoju aglomeracji).
 - 2) Pierwsze prace delimitacyjne aglomeracji Trójmiasta przyjmowały różne kryteria przede wszystkim: parametry gęstości zaludnienia, udział ludności pozarolniczej. Wraz z rozwojem komunikacji i narastaniem masowych dojazdów do pracy środkami komunikacji publicznej i zakładowej (rozwinętymi zwłaszcza w latach 70.), także kryterium komunikacyjne zaczęło

odgrywać ważną rolę. Większego znaczenia nabierały też związki funkcjonalne kształtowane przez integrujące się systemy infrastruktury komunalnej oraz korzystanie z usług i terenów rekreacyjnych. W obręb aglomeracji włączano kolejne miasta i gminy, coraz silniej zintegrowane z Trójmiastem. Obszar tych związków zaczęto też różnicować, wydzielając w nim określone strefy, pasma lub ośrodki o wielorakim natężeniu powiązań. W strukturze aglomeracji Trójmiasta zaczęto wyodrębniać obszar centralny aglomeracji, pasmo usługowe Gdańsk – Gdynia, zespoły portowo-przemysłowe związane z portami w Gdańsku i Gdyni, nadmorskie pasmo rekreacyjne, zaplecze leśne aglomeracji, a w końcu obszar węzłowy i związane z nim pasmowo-węzłowe struktury osadnicze¹.

3) Delimitacja obszaru aglomeracji jako potencjalnego obszaru metropolitalnego, przeprowadzona na potrzeby zmiany Planu zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego, wykonana została na podstawie m.in. badań zespołu prof. Jerzego Kołodziejewskiego z lat 2000–2001², opracowania *Delimitacja obszaru metropolitalnego Zatoki Gdańskiej*³ oraz prac analitycznych prowadzonych w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Pomorskiego⁴. Wyniki uporządkowano wg kryteriów problemowych charakterystycznych dla metropolii:

- kryterium rozmieszczenia funkcji metropolitalnych;
- kryterium spójności infrastrukturalnej (rozumianej jako zasięg obsługi zintegrowanych, ponadlokalnych systemów: wodociągowego, kanalizacyjnego, gospodarki odpadami oraz publicznej komunikacji miejskiej);
- kryterium potencjału ludnościowego.

Analiza syntetyczna została przeprowadzona dla ograniczonego terytorialnie obszaru wyznaczonego w szczegółowych badaniach delimitacyjnych dla całego województwa pomorskiego. Do granic badanego terenu przyjęto Trójmiasto z otaczającymi je powiatami: puckim, wejherowskim, kartuskim, gdańskim oraz nowodworskim, a także ze względu na wyraźne powiązania z Trójmiastem i dość szybki rozwój – miasta: Tczew i Lębork, gminy: Tczew i Nowa Wieś Lęborska.

Z przeprowadzonej analizy rozmieszczenia funkcji metropolitalnych jednoznacznie wynika, że zlokalizowane są one niemal w 100% na terenie Gdańska, Gdyni i Sopotu.

Analiza spójności infrastrukturalnej pozwoliła wskazać gminy powiązane systemami komunikacji, wodociągów, kanalizacji i gospodarki odpadami. Ich funkcjonowanie świadczy o potrzebie integracji i koordynacji działań miast i gmin powiązanych systemami infrastrukturalnymi.

Kryterium potencjału ludnościowego wypracowane zostało na podstawie przeprowadzonych szczegółowych analiz, w których wzięto pod uwagę mierniki (gęstość zaludnienia, przyrost naturalny, saldo migracji, liczbę ludności w wieku produkcyjnym na 1000 mieszkańców oraz

¹ Pankau F., 2001, *Transformacja struktury funkcjonalno-przestrzennej Trójmiasta*, [W: Biuletyn KPZK PAN z. 193, 2001, s. 189–190].

² Podsumowanie syntetyczne badań znajduje się w II części publikacji *Strategia rozwoju województwa pomorskiego*, Pomorskie Studia Regionalne, Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego, Gdańsk 2000.

³ Pietruszewski J., 2003, *Delimitacja obszaru metropolitalnego Zatoki Gdańskiej*.

⁴ T. Parteka, F. Pankau, I. Markešić, Prace badawcze wykonane w Departamencie Rozwoju Regionalnego i Przestrzennego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego.

procent ludności z wykształceniem wyższym), służące ocenie rozwoju demograficznego. Przeprowadzone analizy migracyjne na podstawie danych z druków meldunkowych (dla kilku lat), wyraźnie wskazały obszary intensywnych procesów suburbanizacji.

- 4) W wyniku przeprowadzonej delimitacji, w której brane były pod uwagę m.in. aspekty przestrzenne, uwarunkowania społeczno-gospodarcze, ekologiczne, funkcjonalno-techniczne, ekonomiczne oraz syntezy ww. kryteriów wyznaczony został **Obszar aglomeracji Trójmiasta**, w którym wyróżniono podstawowe elementy składowe jego struktury oraz rozpatrzono powiązania wewnętrzne i zewnętrzne.

a) **Centrum aglomeracji (jądro):** Gdańsk, Gdynia, Sopot; charakteryzują je:

- intensyfikacja zainwestowania wzdłuż głównych ciągów komunikacji, m.in. przy węzłach obwodowej Trójmiasta;
- nagromadzenie funkcji metropolitalnych;
- utrzymywanie słabo zagospodarowanych terenów w bardzo atrakcyjnych miejscach centralnych (np. Młode Miasto w Gdańsku, Międzytorze w Gdyni).

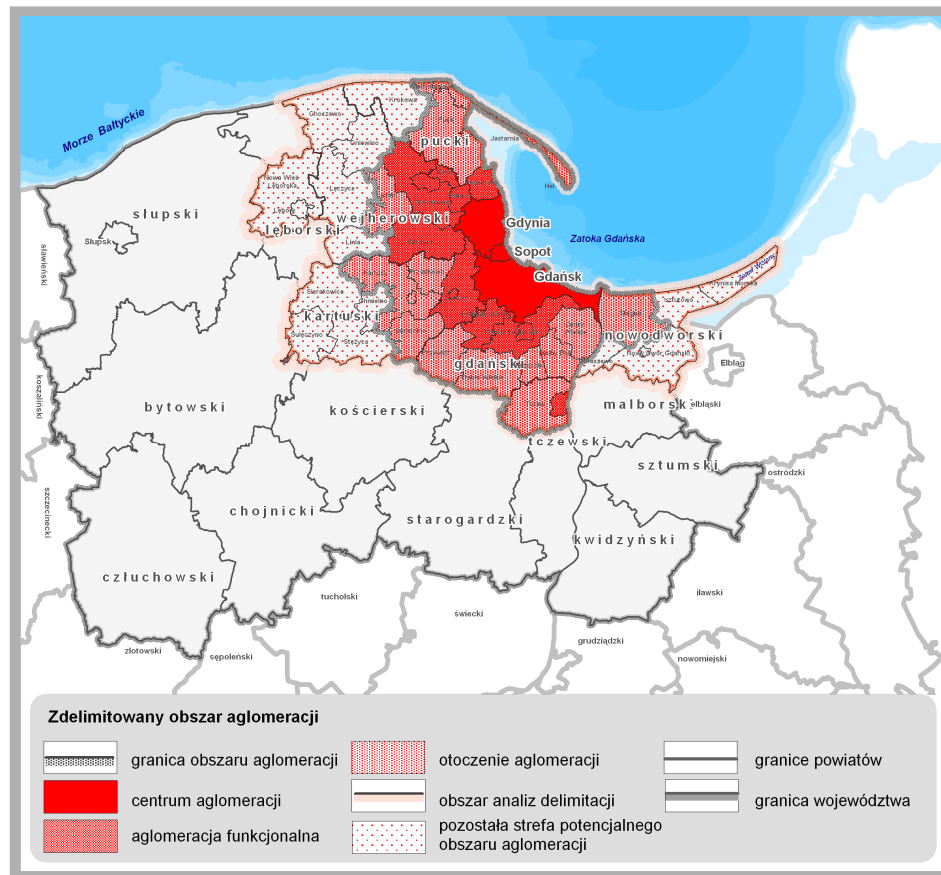
b) **Obszar funkcjonalny aglomeracji** – bezpośrednio silnie powiązany z Trójmiastem relacjami: miejsce pracy – miejsce zamieszkania – obszary rekreacji weekendowej. Tworzą go: miasta – Pruszcz Gdański, Rumia, Reda, Wejherowo, Tczew, gmina miejsko-wiejska Żukowo oraz gminy wiejskie – Pruszcz Gdański, Kolbudy, Szemud, Wejherowo, Kosakowo. Obszar charakteryzuje:

- wysoki stopień domknięcia funkcjonalnego relacji codziennych: miejsca zamieszkania – miejsca pracy, miejsca zamieszkania – tereny rekreacji codziennej, miejsca zamieszkania – miejsca częstych kontaktów usługowych (zwłaszcza w zakresie edukacji);
- wspólne urządzenia komunalne infrastruktury technicznej (system miejskiej komunikacji zbiorowej, zintegrowana sieć wodociągowa, powiązane sieci kanalizacji i urządzenia oczyszczania ścieków, instalacje zaopatrzenia w ciepło i gaz oraz system utylizacji odpadów itp.);
- wyższy w porównaniu z otoczeniem stopień urbanizacji mierzony wskaźnikami społecznymi, demograficznymi, ekonomicznymi i techniczno-przestrzennymi;
- silny proces suburbanizacji – przemieszczania się dotychczasowych mieszkańców Trójmiasta na tereny sąsiednich gmin.

c) **Otoczenie aglomeracji** – strefa pośredniego oddziaływania, tworzona przez miasta: Hel, Jastarnia, Puck, Kartuzy, Władysławowo, gminy wiejskie – Puck, Luzino, Przdokowo, Kartuzy, Somonino, Przywidz, Trąbki Wielkie, Pszczółki, Suchy Dąb, Cedry Wielkie, Stegna, Tczew. Charakteryzuje się:

- występowaniem relacji okazjonalnych – korzystanie z terenów wypoczynku, kooperacja z zakładami produkcyjnymi i usługowymi – nasilone związki wzdłuż tras komunikacyjnych;

- mniejszym nasileniem procesów suburbanizacji, które w tej strefie są jeszcze na tyle silne, że pozwalają wyraźnie odróżnić ich suburbanalny charakter od typowych procesów urbanizacji zachodzących w innych gminach województwa pomorskiego.

Ryc. 1. Zdelimitowany obszar aglomeracji Trójmiasta w strukturze administracyjnej województwa pomorskiego.
Źródło: Plan zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego (2009).

- Zdefiniowane w wyniku delimitacji obszaru aglomeracji Trójmiasta w Planie zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego strefy centralna i funkcjonalna aglomeracji w zasadzie, poza jednym wyjątkiem (gmina Pszczółki) są zbieżne z wynikami prac prowadzonych przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego. Wyraźnie to pokazuje, że oba podejścia do delimitacji w zasadzie obrazują ten sam efekt końcowy.
- Jednak, z uwagi na dopuszczone przez autorów konsultowanego opracowania korekty delimitacji określane w legendach na załączonych rysunkach, jako „strefa zewnętrzna (gminy włączone na podstawie innych ważnych przesłanek)” (Załącznik nr 2, s.13) lub jak w przypadku uzasadnienia włączenia miasta Pucka „silne związki funkcjonalne o trudnym do skwantyfikowania charakterze” (Załącznik nr 1, s.11), uzasadniają dokonanie korekty delimitacji także o inne gminy położone w tzw. otoczeniu aglomeracji (Ryc. 1). Należą do nich, oprócz wskazanych przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego (gmina miejsko-wiejska Kartuzy, miasto Puck, gmina Puck, Przdokowo i Cedry Wielkie), także miasto: Hel, Jastarnia, Władysławowo, gminy wiejskie – Luzino, Somonino, Przywidz, Trąbki Wielkie, Suchy Dąb, Stegna, Tczew.
- W przypadku miasta Tczew, które silnie powiązane jest z Trójmiastem, Plan zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego określa jego jako element obszaru funkcjonalnego

aglomeracji. Wynika to zarówno z wielkości tego ośrodka i jego silnych powiązań z Trójmiastem przede wszystkim w zakresie rynku pracy, dojazdów do szkół i usług. Wyraźnie widocznym odzwierciedleniem tego stanu jest włączenie miasta w system obsługi Szybkiej Kolei Miejskiej (dostępność centrum Gdańska z Tczewa przy użyciu SKM oraz częstotliwej komunikacji miejskiej i regionalnej wynosi 30 minut i jest niekiedy lepsza niż z niektórych dzielnic miasta Gdańska).

9. Mając powyższe na uwadze proponuje, aby planowane przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego kryteria delimitacji dopuszczały możliwość korekty obszarów funkcjonalnych miast – stolic województw w oparciu o zasadę „dodatkowego pierścienia”. Zasada ta powinna być zastosowana w stosunku do wszystkich miast i gmin, które bezpośrednio graniczą z tymi miastami i gminami, które spełniają co najmniej 6 z 7 minimalnych kryteriów delimitacyjnych – strefa zewnętrzna (zaznaczona na czerwono). Przy zastosowaniu tej zasady, w przypadku województwa pomorskiego, obszarem dodatkowo włączonym (z uwagi na jego specyficzne położenie w tej konfiguracji) do Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Trójmiasta powinny być także trzy gminy miejskie Półwyspu Helskiego (Hel, Jastarnia i Władysławowo).
10. Argumentem praktycznym przemawiającym za takim rozwiązaniem, w przypadku województwa pomorskiego, jest utrwalony zasięg aglomeracji, który został przeniesiony z Planu zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego do dokumentów planistycznych i strategicznych. Z uwagi na tę powszechność delimitacja ta została uwzględniona w Strategii rozwoju województwa pomorskiego 2020, uchwalonej przez Sejmik województwa Pomorskiego w dniu 24 września 2012 r., w tym wskazana w ramach Obszarów Strategicznej Interwencji.